

5. TÜRK MİZAHINDA AİLE

- Batı dillerinde Latince kökenli «humor» kelimesi ile karşılanan mizah, genel olarak gülmece demektir. Ancak bir ince alay ya da eleştiri biçimi olarak mizah, toplumun ya da bireylerin eksik yanlarını gösterme üzerine kurgulanır. Mizahta temel hedef güldürme gibi görünse de aslında alt metinde çeşitli eksiklikleri ve aksaklıkları eleştiri yoluyla vurgulamak, iğnelemek ve düzeltmek isteği yatar.
- Aynı anlamlarla kullanılsa da aralarında çeşitli farklar olduğunu ifade ederek mizahla birlikte anılan kavramlar şunlardır:
  - Nükte
  - Hiciv
  - Acı şaka
  - Tahkir
  - İroni
  - İstihza
  - Alay

► Abartma, ironi gibi yöntemlerle alaysama, gülünçleştirme bazen yerme ve küçümseme şeklinde karşımıza çıkan mizahın görsel, işitsel, figürsel bağlamda pek çok türü bulunmaktadır. Genel bir sınıflamayla uygulanaşına göre bunlar şöyle belirlenebilir:

- İnsan ve Hayvanları içeren Mizah
- Çocukları ve Yetişkinleri içeren Mizah
- Parodi
- Taşlama ve Hiciv
- Maskaralık
- Anlamsız Sözler
- Kıyafetler Kullanılarak Yapılan Mizah

-
- Türk edebiyatında mizah ilk olarak Divanü Lügat-it Türk, Kutadgu Bilig, Dede Korkut Hikâyeleri gibi pek çok metinde karşımıza çıkar. Bunlarda yer alan atasözü, deyim, bilmece, tekerleme gibi türler gülmece unsurları içerir.
  - Köy seyirlik oyunları, meddah anlatmaları, karagöz, masal, fıkra gibi türler de mizah unsurları barındırır. Özellikle 13. yüzyıl sonrası Anadolu'da oluşan Türk edebiyatında mizaha, anonim ürünlerde rastlamak mümkündür. Bunlarda ağırlıklı olarak şathiye biçimi dikkati çeker.
  - Bununla birlikte halk edebiyatı ürünlerinde mizah sıklıkla atışmalarda karşımıza çıkar.

► Atışma örneği:

► Aldı Şehirli: Köyden geldin Hasan Ağa/Sokak bilmez yol bilmezsin/Bu şehir benzemez dağa/Yatmaya otel bilmezsin

► Aldı Köylü: Köylü yurdun efendisi/Edep erkân yol var bizde/Be hey şehir sosyetesini/ Her evde otel var bizde

► Aldı Şehirli: Sosyete köylünün tersi/Avrupalıdan gelir dersi/Ne günaydın ne de mersi/İnce lisan dil bilmezsiniz

► Aldı Köylü: Avrupa mı benim sılam/Günaydın yerine selam/Öz Türkçedir bizde kelam/Kur'an ehli dil var bizde

► Aldı Şehirli: Boşa saymışlar sayını/Dağda yayarsın koyunu/Diskotekte dans oyunu/Barlarda zil bilmezsin

► Aldı Köylü: Ürünleri biz ekeriz/Düğünde halay çekeriz/Dağda davara takarız/Çeşit çeşit zil var bizde

► Aldı Şehirli: Plaja gel de gör yazı/Açılsın şu paslı gözün/Size şalvar fistan uzun/Mini etek şal bilmezsin

► Aldı Köylü: İmamî çıkar yaylaya/Şehirli çatma köylüye/Maya yakışmaz ayleye/Uzun tuman şalvar bizde

► Divan edebiyatında mizah, latife ve hezl olarak ifade edilir. Gazel, kaside, rubai, tuyuğ gibi pek çok türde parçalar halinde mizah unsurları karşımıza çıkmakla birlikte türün asıl örnekleri başlı başına letaifnamelerde görülür.

► Mesela 15. yüzyılda mizah deyince ilk akla gelen Şeyhî ve Harnâme'sidir. Bir eşeğin öküzlere özenmesi sonucu hem kulaklarından hem de kuyruğundan olma hikayesini anlatan eser oldukça dikkate değerdir:

► »Batıl isteyü hakdan ayrıldum
Boynuz umdum kulakdan ayrıldum»

- Bu yüzyılda Molla Lutfî'nin nesir tarzındaki eseri Harnâme, Vahyî'nin Takvim'i, Mahremî'nin Mecmau'l - Letâif ve Şütürnâme'si, Lâyhî Mustafa Efendi'nin Muhâdarât'ı, Meâlî'nin kedisi için yazmış olduğu mersiyesi, Sânî ve Sâî Mustafa Çelebi'nin karşılıklı mektupları da önemli mizahi eserler arasındadır.
- 16 ve 17. yüzyıllarda mizah ilgi çekici örnekler üzerinden devam eder. Bu noktada en dikkate değer örnek Nefî'nin Siham-ı Kaza adlı eseridir. Yer yer kaba ve küfürlü ifadelerin de yer aldığı metinde gülmece unsuru daha çok taşlama ve iğneleme için kullanılmıştır.
- 18. yüzyılda ise mizahın konuları daralmış, yerli ve milli bir form almıştır. Şiirde bir önceki döneme göre ince alay yerini daha kaba ifadelere bırakmıştır, denilebilir. Kânî, Osmanzâde Tâib, Sünbülzâde Vehbî, Bursalı İsmail Belîğ, Nedim, Şeyhülislam İshak, Esad Efendi, Haşmet ve Zarîfî gibi şairler mizaha katkıda bulunmuştur.
- 19. yüzyılda ise geleneksel mizah anlayışı Keçecizade İzzet Molla'nın Mihnet Keşan ve Enderunlu Fâzıl'ın Defter-i Aşk, Şevkengiz eserleri ile devam eder.

-
- Divan edebiyatında çok fazla olmasa da yukarıda belirtildiği üzere zaman zaman karşımıza çıkan mizahın yerme amaçlı olduğu görülür. Sanatçıların toplumsal konuları eleştirme, siyasi figürler ya da dönemde önemli isimler üzerinden bir taşlama amacı güttükleri söylenebilir.
  - Dönemsel şartlar düşünüldüğünde kadın, aile gibi temaların bu mizahi eserlerin öncelikli konusu olmadığını söylemek mümkündür. Daha çok birey eleştirisi şeklinde gözlemlenen dönem yergisi özellikle hükümdarların niteliklerine dairdir.
  - Bununla beraber sevgilinin ve aşığın nitelikleri, şairlerin birbirine dair bakışları ve bazı hayvanlar üzerinden yapılan ince eleştiriler de görülür.

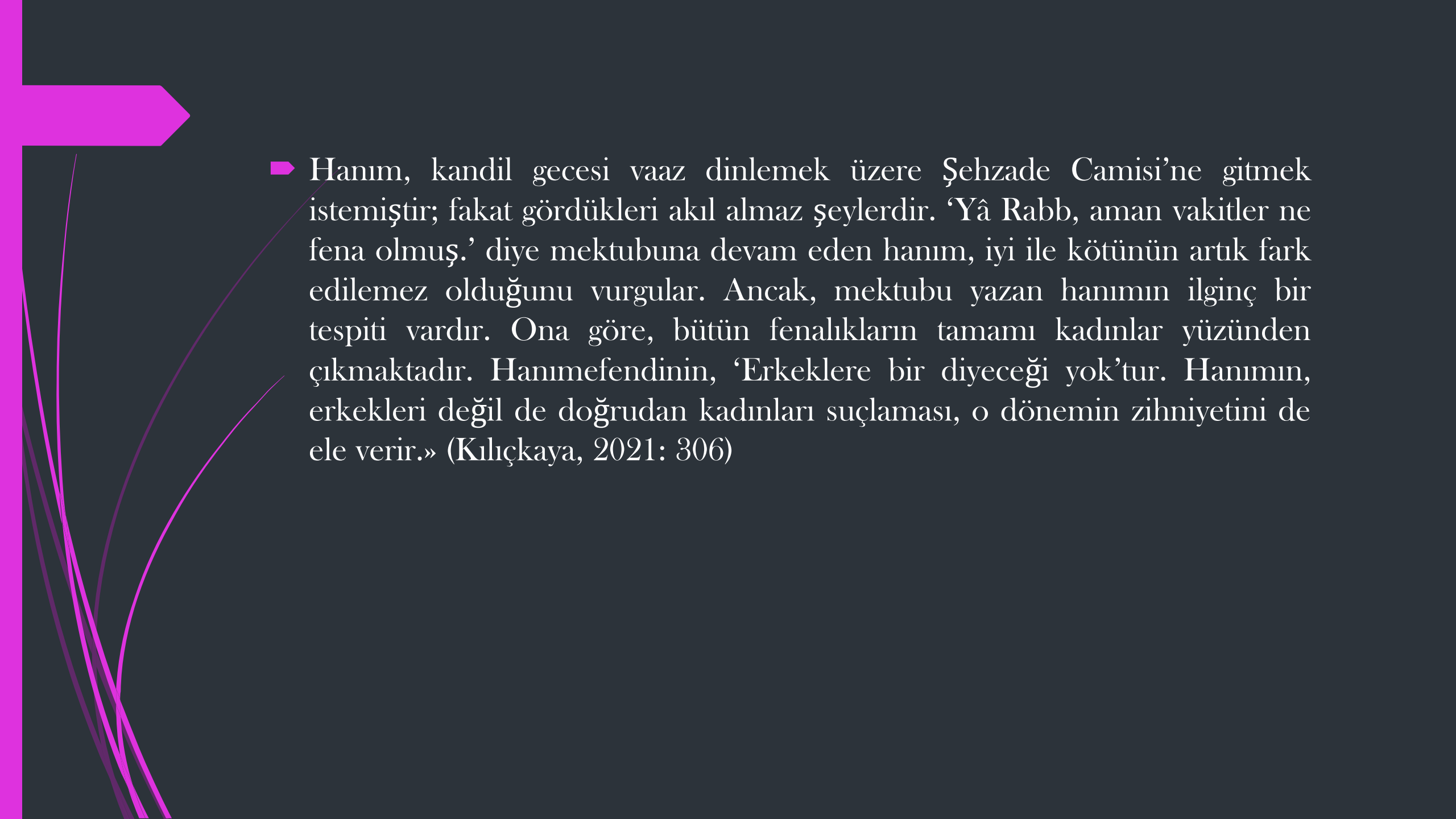

- Tanzimat dönemine gelindiğinde mizah ve hicvin birlikte ilerlediği görülür. Bu evrede sanatçılar mizahı bir eleştiri unsuru olarak kullanmış özellikle devlet adamlarına dair güçlü yergiler yapılmıştır. Ethem Pertev Paşa'nın «Avavaname» (Havlama Kitabı)si, Ziya Paşa'nın Ali Paşa'yı yermek için yazdığı «Zafername ve Şerhi», Namık Kemal'in Sadrazam Mahmut Nedim Paşa'yı hicvetmek için kaleme aldığı «Hırrename» adlı manzumesi dikkate değer örneklerdendir.
- Bununla birlikte mizah türündeki yazı, şiir ve karikatürler dönem gazete ve dergilerinde karşımıza çıkar. Diyojen, Hayal, Çıngıraklı Tatar, Çaylak mizah noktasında önemli yayın organlarındandır. Adına “ilk dönem mizah gazeteleri” denen bu neşriyat, dönemin önemli konularını hicvin konusu yapmıştır.
- Bundan aile de payını almış, özellikle Batılılaşma evresindeki Türk toplumunda kadın ve aile hususu sıklıkla bu yayın organlarında görülmüştür.

Gazete ve dergiler o dönemin gezi yerlerine, cadde, sokak gibi topluca dolaşılan ve ailelerin de yan yana yer alabildikleri alanlara dikkat çekerek buradaki davranışlardan hareketle alaysamalı bir tutum içine girmişlerdir. İnsanlara davranış kuralları hazırlayarak bunları mizahi bir alayla tüzükler halinde yayımlamışlardır. Batılı olma yollarından başlıcası olarak görülen medeni davranış kalıpları mizahla da karıştırılarak topluma öğretilmeye çalışılmış, bu noktada özellikle kadın erkek ilişkileri olumsuz örnekler üzerinden iğnelenmiştir.

- Bununla beraber bazı gazeteler de sokaklarda gözlemlenen bazı davranışların aykırılığında dem vürmüş ve onları eleştirmiştir. Onlara göre insanlar elbette sokakta gezmelidir lakin bazı davranışlarda da aşırıya gidilmemelidir. Bu nokta güya kendilerine geldiğini iddia ettikleri mektupları yayımlayarak mizahi bir eleştiri yoluna gitmişlerdir. Bu kurmaca mektuplarda, dönem adına hem kadın hem erkek olmak üzere ciddi bir aile eleştirisi vardır.
- Mesela tutumsuz bireyler, fakirlik yüzünden ailenin dağılma noktasına gelmesi, neredeyse paraya tapan bireyler, birbirine yalan söyleyerek aile kurumunu bozan eşler, özellikle para sebebiyle toplumun hemen her alanda yozlaşması, statü farkının oluşması ve derinleşmesi gibi pek çok konu işlenir. Bu bir yozlaşmadır ve bu durum içerisinde en çok etkilenen birim de ailedir. Gazete ve dergilerin ailedeki bu tahribatı alaysayarak anlatmaları oldukça dikkate değerdir.

- İbretnümâ-yı Âlem gazetesindeki bir örnek bu açıdan ele alınabilir. “ ‘Bir Kadın Tarafından Gelen Mektup’ başlıklı bir metin vardır. Mektuptaki hanım, İbretnümâ-yı Âlem’i çıkaran gazeteciye hitap etmektedir. ‘Aferin gazeteci oğlum.’ diye başlayan mektupta, Bayezit semtinde kandil gecesi olan fenalıklardan, kötülüklerden bahsedilir. Mektubu yazan hanım, öncelikle gazeteyi tebrik eder; çünkü gazete 23 Eylül 1871 tarihli bir önceki nüshasında, kandil geceleri meydana gelen ‘rezalet’lerden bahsetmiştir: ‘(...) Vâkıâ herkesin hânesinden çıkmasını ve sokaklarda gezmesini men’ etmek dâire-i imkândan hariçtir. Lakin açık saçık arabalı ve yaya kadınlarla, etrafını almış bıyık buran ecnas-ı muhtelifeden erkeklerden başka, nerede bu kadar bir cemiyet görülse dağıtılacağı umûrî müsellemeden iken bunlara ses çıkarmamakta ne mana vardır.’

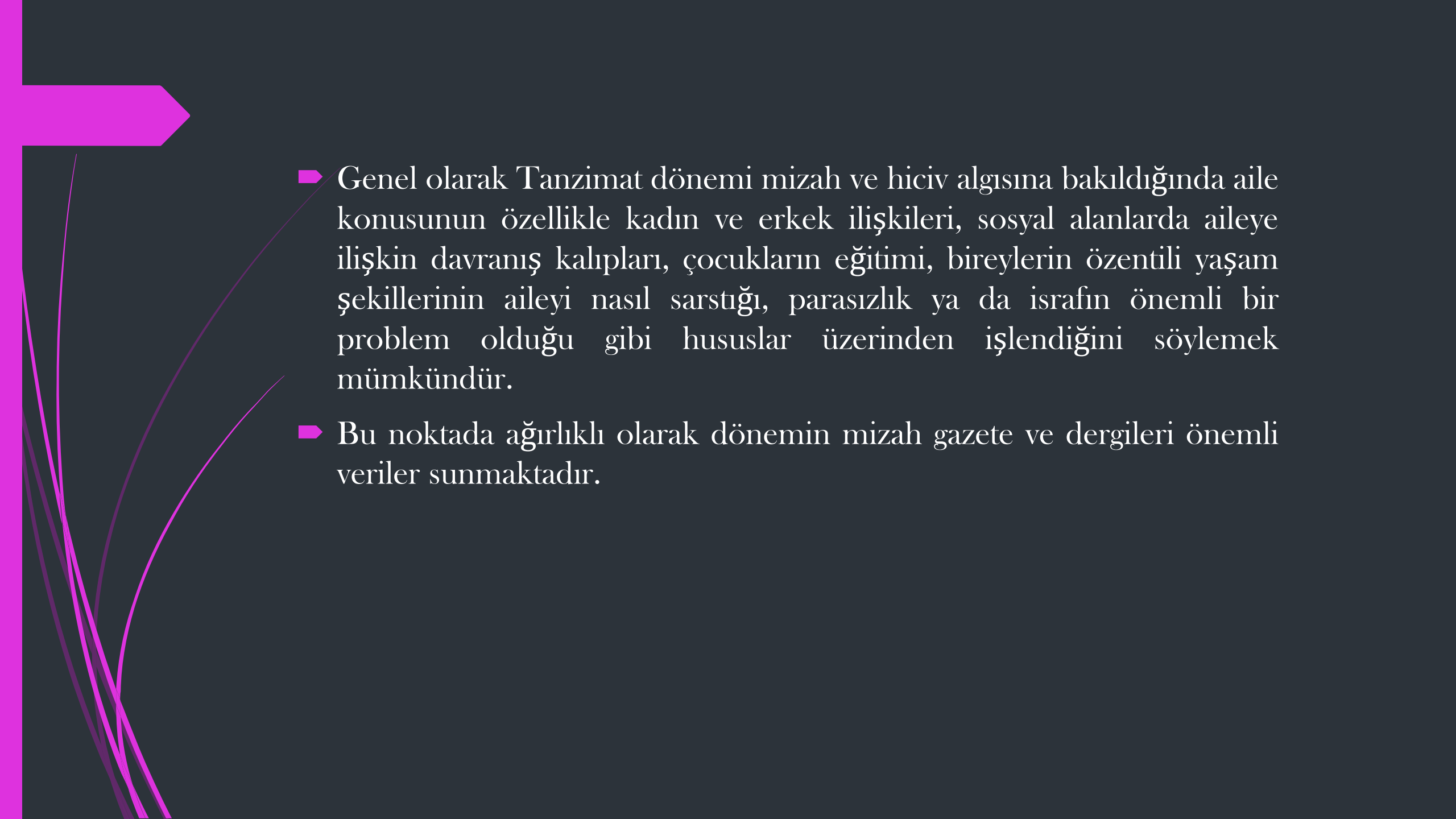
-
- Hanım, kandil gecesini vaaz dinlemek üzere Şehzade Camisi'ne gitmek istemiştir; fakat gördükleri akıl almaz şeylerdir. 'Yâ Rabb, aman vakitler ne fena olmuş.' diye mektubuna devam eden hanım, iyi ile kötünün artık fark edilemez olduğunu vurgular. Ancak, mektubu yazan hanımın ilginç bir tespiti vardır. Ona göre, bütün fenalıkların tamamı kadınlar yüzünden çıkmaktadır. Hanımefendinin, 'Erkeklerle bir diyeceği yok'tur. Hanımın, erkekleri değil de doğrudan kadınları suçlaması, o dönemin zihniyetini de ele verir.» (Kılıçkaya, 2021: 306)

Bu örnekte olduğu gibi bazı dönem gazeteleri okuyucuları için davranış nizamnamesi yayımlarken aynı zamanda onların toplum içinde nasıl davranması gerektiğini mizahi bir dille öğütler. Özellikle aile mefhumu üzerinden hareket eden bu yayın organları eşlere Türk örf ve ananelerine uygun davranmaları gerektiği vurgusunu hiciv yoluyla yapar.

- ▶ Ancak bu örneklerin dışında Batılı davranış kalıplarının olumlandığı ve kadın erkek ilişkilerinde, toplumsal yaşayış şekillerinde Batının örnek alınması gerektiğine dair bazı mizahi yayımlar da dikkati çeker.

19. yüzyılın aile meseleleri arasında mizaha yansıyan konular arasında sadakatsizlikle beraber savurganlık da dikkati çeker. Bunun yegane müsebbibi «şık bey» diye tabir edilen özentili tiplerdir. Bir biçimde zengin olmuş Batı özentisi bu figürler toplumsal anlamda da bir yozlaşmaya sebep olmaktadır. Üstelik savurgan tutumları, alışılmadık kılık, kıyafet ve davranışlarıyla olumsuz örneklik teşkil etmektedirler. Aynı zamanda bu savurgan tutumlar parasızlığı da beraberinde getirmekte o da aile mefhumuna zarar vermektedir.

Bu dönem işlenen bir diğer husus da saygın bir meslekte çalışmamanın aileye verdiği zarardır. Zira az maaş evliliğe engeldir. Mesela devlette çalışmak saygınlık ölçüsüdür. Bununla beraber bazı meslekler-tramvayın önünde sürekli koşarak insanlara 'Dikkat' diyen bağırarak tramvay bayraktarlığı- iyi karşılanmaz. Hem hor görülür hem de maaşı azdır. Onlara kız da verilmez. Dönem gazetelerinde buna dair mizahi örneklerle rastlanır.

-
- Genel olarak Tanzimat dönemi mizah ve hiciv algısına bakıldığında aile konusunun özellikle kadın ve erkek ilişkileri, sosyal alanlarda aileye ilişkin davranış kalıpları, çocukların eğitimi, bireylerin özentili yaşam şekillerinin aileyi nasıl sarstığı, parasızlık ya da israfın önemli bir problem olduğu gibi hususlar üzerinden işlendiğini söylemek mümkündür.
  - Bu noktada ağırlıklı olarak dönemin mizah gazete ve dergileri önemli veriler sunmaktadır.

-
- ▶ Milli edebiyat dönemi mizahın şahsiliikten uzaklaşıp daha sosyal ve siyasal bir forma döndüğü dönemdir. Konu çeşitliliği açısından zengin olmakla birlikte şairlerin de mizaha yöneldiği dikkati çeker. Örneğin hecenin beş şairi bu anlamda dikkate değer isimlerdendir.
  - ▶ Bu dönem mizahı ağırlıklı olarak sosyal, siyasal ve edebi değişiklikler üzerine şekillenmektedir. Milli mücadele ve sonrasındaki yeni dönem, Osmanlı ve padişahlar üzerinden yapılan eleştiriler, dönem iktidarı ile çeşitli konulardaki çatışmalar, edebiyat dünyasındaki dönüşümle doğru orantılı olarak vezin, içerik, tema, tür ve şekil tartışmaları mizahın temel konularını oluşturmaktadır.

-
- Bu dönemdeki mizah algısına bakıldığında özellikle kadınlar üzerinden aile konusuna dikkat çekildiği görülür. En önemli gelişmelerden biri kadının basında yer almasıdır. Artık kadınlar sosyal yaşama ve çalışma hayatına katılmaya, dernek vb. faaliyetlerde rol almaya başlamışlardır. Bu hareketlilik de dönem yayın organlarında “hanımlar için” adlı bir bölümü neredeyse zorunlu kılmıştır. Buralarda moda, ev ve çocuk bakımına, kadının gelişmesi için yapması gerekenlere, kadın erkek eşitliğine dair pek çok konu işlenmiştir.

-
- Kadını toplum içinde erkeklerle aynı statüye oturtma, kamusal alana çekip çalışma hayatına katılımını sağlama, aile içindeki konumunu yükseltme gibi pek çok hususun bu dönem sanat eserlerinde ve basınında işlenmesi mizahın da konusu haline gelmiştir. Bazı örneklerde kadının geçmişteki konumu alaysanarak yerilirken bazı örneklerde de tam tersi olarak kadının Batılı forma sokulabilmesi için yapılan aşırılıklar eleştirilir.
  - Bu noktada kadının anne olmasının çalışma hayatına girmesine engel olup olmayacağı tartışması ve rol meselesi gündeme gelir. Mizah, yönünü bu tarafa kaydırarak aile, anne, kadın, çocuk ve eşlerin yeni kadın imgesiyle evde düşeceği durumlar alaysanarak işlenir.

► Bununla beraber toplumdaki ideal genç tipi şairlerce ortaya konulurken bazıları da bu figürleri alaya alarak aile yapısı ve ideal nesil algısı üzerinden yergilere gider. Örneğin Halil Nihat Boztepe Akif'in ideal aileyi kuracak ve ülkeyi geliştirecek Asım tipine nazire yapar ve onu alaya alır:

► «-Gâlibâ çıktı bugün... “Âsım”ı gördün mü?

-O kim? Şu Vakit sahibi Âsım mı?

Hâ, Bildim! Bildim! Hakkı Târık Bey'in ağabeyisi...

Bizim Âsım Bey!

O değil sorduğum Âsım...

Bu balık başka balık!

Hazret-i Âkif'in en son edebî şeh-kârı...

İsmi Âsım'dır...

Evet, ismini öğren bari!»

- Cumhuriyet döneminde mizah özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmiştir. Bu evrede Markopaşa dergisi siyasi hicivleriyle dikkati çeker. Çok partili hayat, Demokrat Parti iktidarı gibi pek çok siyasal konu bu evrenin mizah konusu olur.
- Ardından özellikle 1970'ler köyden kente göçün başladığı, bunun mizaha konu olduğu dönemlerdir. Bu aynı zamanda halk mizahını da beraberinde getirmiştir. Gırgır dergisi böyle bir zeminde politik konuları geri plana itip halkın yoksulluğu, hayat pahalılığı gibi meselelere yönelmesiyle dikkati çeker.
- Darbeler dönemi, mizahı olumsuz etkiler ve bir süre hiciv içerikli dergiler kapanır. Ancak 1983 sonrası mizahi anlamda gelişmeler başlar. Artık tema hayat pahalılığı, toplumdaki kültürel ve sosyal dönüşüm, dejenere olma durumu, genç neslin ilgileri, kıyafetleri, müzikleri gibi konular üzerine şekillenecektir.

-
- 2000'li yıllara doğru ise mizahın konusu oldukça farklı bir noktaya savrulur. Çeteler, kaçakçılar, mafya, terör, siyasal fikir çatışmaları, politik figür eleştirileri gibi pek çok konu hicvedilir. Bu dönemin araçları olarak özellikle sosyal medya da oldukça etkin şekilde kullanılır.
  - Genel olarak bakıldığında bu dönemin aile yapısına dair mizahi vurgular genelde çatışma üzerinden ilerler. Kadının toplumdaki konumu sert eleştirilere maruz kalırken, çocuk ile ebeveyn tartışmaları, kuşak çatışmaları, kadına şiddet, aile olma fikrinin gereksizliği gibi pek çok konu mizahın malzemesi olur.

- Örneğin sanal ortamda kurgulanan ve aile yapısını işleyen tipler bu noktada çarpıcı bir örneklem oluşturur. Bunlardan biri Bahattin'dir.
- Bu tip, bir yönüyle çeşitli konularda toplumun fikirlerini açıkladığı bir platform gibidir. Örneğin Bahattinim'ce; "Türk kadını olmak: Eve temizlikçi çağırmadan önce temizlikçiye rezil olmamak için evi önceden temizlemek demektir." Yine Türk kadınının ayırıcı vasıflarından biri de saç kurutma biçimidir ona göre. Bu da bir mizah konusudur: "Sırf, saçını kurutmaya üşenip kafasında havluyla 8 saat boyunca evde sadrazam gibi dolaşan kızlara selam olsun."
- Bahattin annelerin koruyucu tavrı karşısında çocuklarını nasıl koruduğunu şöyle alaya alır: "Anneme göre dışarıdaki herkes katil, böbrek mafyası, tinerci. Hepsinin tek hedefi var: BEN." Annenin koruyuculuğu yanında, babanın emredici tutumu da şöyle anlatılır: "Canım sıkkın odama çekildim, babam geldi, 'Konuşmak istemiyorum.' dedim, 'Ne konuşması lan, git ekmek al gel.' dedi, bi film gibi hayat yaşayamadık be!"
- Toplumun erkek algısı ve kadınların bu form üzerinden bir bakış geliştirdiği, özellikle köyden kente göçle değişen erkek imajının geldiği nokta da Bahattin mizahıyla verilir: "Türkiye'de erkek kuaförü demek, camına Kıvanç Tatlıtuğ fotoğrafı yapıştırıp gelenleri Hakkı Bulut'a çevirmek demektir."

-
- Anne ile çocuk ilişkisinin günümüzdeki mizahi yansımalarından biri olarak Bahattin tiplemesi şöyle bir komikle karşımıza çıkar: “Anneme, anne ben evlatlık mıyım, dedim. Öyle bir şey olsa seni mi seçerdik, dedi, haklı kadın.”
  - Genel olarak bakıldığında günümüz mizahının bir tiplemesi gibi ele alınan bu figürler Keloğlan olgusunun modernize edilmiş hali gibi durmaktadır.
  - Sonuç olarak mizah, aile konusuna özellikle kadın olgusu üzerinden yaklaşmış, erkeğin ve çocuğun durumunu kadının değişen ve dönüşen yapısına, haklarına ve konumuna göre belirlemiştir, denilebilir.

► Kaynakça

- Boz, U. (2014). «Toplumsal Eleştiri Yöntemi Olarak Mizah ve Türk Mizahı: Yeni Medyadan Bahattin Örneği». Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. s. 143-159.
- Kılıçkaya, D. (2021). «19. Asrın Aile Meselelerine Mizahi Bir Pencereden Bakmak». CALESS. s. 300-316.
- Türk Edebiyatında Mizah Sempozyumu Bildiri Kitabı, TDK Yayınları, Ankara, 2016.

6. ÇOCUK EDEBİYATINDA AİLE

- Hedef kitle olarak çocuğu alan ve onun duyarlılıkları ekseninde şekillenen çocuk edebiyatı kavramı XX. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır.
- Çocuğun yalnızca sanatsal anlamda gelişmesine değil bir yandan da fikri yapısının şekillenmesine ve eğitime de katkı sağlayan çocuk edebiyatı ürünleri çocuğu hayal kurma ve dil becerisi yönüyle de desteklemektedir.
- Bu açıdan çocuk edebiyatına giren eserlerde seçilen konudan işleme biçimine, kullanılan görsellerden verilen mesajlara her türlü meselede son derece titiz davranmak gerekir.

➤ Çocuk edebiyatı eserlerinde genellikle toplumu oluşturan aile, yapısı itibarıyla çeşitli şekillerde karşımıza çıkar.

➤ 1. Anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aile.

➤ 2. Anne, baba ve çocukların evlenerek kendi aileleriyle hep beraber yaşadıkları geniş aile.

➤ 3. Köyden kente göç eden ancak tam olarak şehre ayak uyduramamış geçiş ailesi.

➤ 4. Ölüm, boşanma, zorunlu göç durumları sebebiyle parçalanmış aileler.

➤ Çocuk edebiyatı eserlerinde ailelerin çocuklarına kazandırmak istediği beceriler bağlamında şu başlıklar dikkati çeker:

- 1. Ahlak algısı (iyi, kötü, merhamet, vicdan, yanlış, doğru vb. kavramların öğretilmesi)
- 2. Sanat (Bir sanat dalıyla ilgilenme)
- 3. Değerler (dürüstlük, sevgi, saygı, empati, barış, yardımseverlik, sorumluluk, nezaket, adalet, hoşgörü vb.)
- 4. Din
- 5. Gelenek ve görenekler
- 6. Terbiye ve disiplin
- 7. Doğa ve hayvan sevgisi

- Bu başlıklar çerçevesinde örnek olarak Tarık Dursun K.'nin Hoşça Kal Küçük adlı eserine bakılabilir.
- Bir çocuğun doğumundan önce ve sonra yaşananlar, aile arasında gelişen çatışma unsurları ve hayatta kalma mücadelelerini konu edinen eser çekirdek aile modelini işler.
- Eserde Küçük diye adlandırılan çocuğun annesinin ailesi otoriter, babasının ailesi ise parçalanmıştır.
- Öğretmen olan annenin doğa ve hayvan bilincini hem öğrencilerine hem de kendi çocuğuna verdiği gözlenir.
- Küçük'ün ninesinin anlattığı masallar, söylediği atasözleri geleneksel değerlere vurgu yapar. Yine evlilik, doğum, yaylaya çıkma gibi pek çok geleneksel tören anlatılır.
- Babanın çeşitli dergi ve gazeteleri okuması, onları çocukla paylaşması sanatsal vurgunun örnekleridir.
- Aile büyüklerinin ibadetleri din ile bağı kurar.

- Bu örneklerin sıklıkla çocuk edebiyatı metinlerinde karşımıza çıktığını söylemek mümkündür. Ancak özellikle son dönem eserlerinde aile yaşamındaki bazı değişmelerin olumsuz örnekleme olarak metinlere yansıdığı da dikkati çeker. Bu da çocukların ruh dünyasına zarar vermektedir.
- Eserlere de taşınan aile yapısındaki bazı değişiklikler şöyle belirlenebilir:
- 1. Dışsal kaynaklı (toplumsal, ekonomik, politik ve kültürel)
- 2. İçsel kaynaklı (evlenme, doğum, hastalıklar, göçler, ölüm ve boşanma)
- Bu iki değişim biçimi çocuk edebiyatı ürünlerine yansıtılırken karşılaşılabilecek bu durumlarda çocuğun alması gereken tavrın öğretilmesi düşüncesi hakimdir. Ancak uygulamada bakıldığında bu örneklerin negatiflik içermesi çocuğu psikolojik olarak olumsuz etkilemektedir. Bu noktada yazarlar, çocuk gerçekliğini ve çocuğun gelişimini temel almak durumundadırlar.

- Örneğin boşanma, ölüm, göç, taşınma, yeniden evlenme, evlat edinme gibi çocukları olumsuz etkileyebilecek içeriklerden ağırlıklı olarak boşanma konusunun işlendiği gözlenmektedir.
- Boşanma konulu çocuk kitaplarında genel olarak tek çocuklu bir çekirdek aile baş roldedir. Çocuk boşanma sonrası anne ile yaşar. Bu durum çocuğa iki evi ve odası olacağı, yeni durumda belki daha mutlu olacağı vurgusu yapılır. Ancak çocuk içten içe sorumlu olarak kendini görür. Bazı eserlerde çocuk boşanma durumunu başkalarıyla konuşken ağırlıklı olarak bundan kimseye söz etmez. Çünkü bu durum onun için utanılacak bir şeydir.

- Boşanma konulu çocuk kitaplarında ebeveynler ise çocuklarına aşırı ilgi gösterirler. Kendi aralarında kavga ve tartışma sürerken çocuklarını sonsuza kadar sevecekleri, ona karşı ilgilerinin hep süreceği anlatılır. Boşanma öncesi eşlerden biri evi sürekli terk eder.
- Ebeveynlerin mutsuzluğu boşanınca biter. Ancak bu kitaplarda çocuk için durum tam tersidir.
- Boşanma kararını ebeveynler genelde birlikte açıklamaktadır. Boşandıktan sonra çocuklarının özel günlerine birlikte katılım gösterirken bazen birinin bazen de her ikisinin yeni ilişkileri vardır.

-
- Ölüm temalı çocuk kitaplarında çocuğun bir yakını (dede, anne, komşu, büyükanne vb.), evcil hayvanı veya bir çocuk ölmüştür. Ölüm nedenleri ağırlıklı olarak hastalık, kaza ve yaşlılıktır.
  - Ölüm durumu genelde çocuğa anlatılırken onu bir daha göremeyeceği ama anılarla yaşatabileceği vurgulanır. Çocuk sıklıkla ölünün nereye gittiğini sorar.
  - Bazı eserlerde ölen kişi nesnelere somutlanır. Çeşitli anlamlar yüklenerek çocuğun ölen kişi yerine nesneye bağlılığı sağlanır.
  - Ölen kişinin mezarı çocuk tarafından da ziyaret edilir. Bazı örneklerde çocuk tarafından ölen kişinin mezarına sevdiği eşyaların konulması sağlanır.
  - Çocuğun gelişimi için aile bireylerinden birinin ölümü ve ondan sonra yaşananların son dönem metinlerde aktarımı değerler bağlamında sorunlu gözükmektedir.

-
- Kitapların İslam dini ve Türk kültürü kapsamında yazılması bu açıdan önem arz etmektedir. Ölüm kavramının çocuğa anlatılırken yaşına ve kültürel yapıya uygun davranılması öncelikli konudur.
  - Mesela Türk-İslam kültüründe cenaze törenlerinin yapılışı, ailenin ölü ardından yaşadıkları, ölen kişiye Kuran-ı Kerim okuma, cenaze evine ziyaretlerin olması, ölü evinde yemek yapılmaması gibi pek çok kültürel husus kitaplar üzerinden çocuğa anlatılabilmelidir. Bu kültürel unsurların aktarılması aile yapısının geleceğe taşınabilmesi açısından da önemlidir.

-
- Göç-taşınma konulu çocuk kitaplarında genelde gerekçe savaştır. Ardından doğal afetler, anne babanın ayrılması gibi sebepler gelir. Bu durumda çocuğun düzeni bozulur ve aile yaşamı olumsuz etkilenir.
  - Bu durumun çocuğa hissettirdiği olumsuz duygular (endişe, korku, üzüntü, öfke vb.) genelde yoğun bir şekilde işlenirken bazı örneklerde çocuğun yeni yerinde daha mutlu olacağı belirtilir.
  - Çocuk genelde yeni ortamına ve arkadaşlara uyum problemi yaşarken bu göç olgusu aile bireyleri arasındaki ilişkiyi güçlendirir. Sebep her ne olursa olsun genelde eserin sonu mutlu biter, aile yeni ortamına uyum sağlar.

- Yeniden evlenme-evlat edinme konulu kitapların çoğunda kimsesiz çocuklar evlat edinilir. Çocuk yeni ailesini kabullenmektedir.
- Yeniden evlenme kararı ise ani şekilde verilir. Özellikle kadının çaresizlikten dolayı yeni bir evlilik yaptığı anlatılır. Genelde üvey anne/baba çocuğa sakin ve sabırlı yaklaşır. Öz ve üvey kardeşler arası şiddetli geçimsizlikler başta dikkati çekerken sonradan bir barış ve sakinlik ortamı oluşur.
- Genelde çocuk üvey anne istemez. Kendini aile ortamından soyutlar yalnız kalmak ister. Korunma iç güdüsüyle yabancılarla arkadaşlık eder. Bu durumu düzeltmek genelde akrabalara düşer.
- Evlat edinme durumlarında ise genellikle kimsesiz çocuk yeni ailesini hızlı benimser. Daha sonra biyolojik ebeveynleri bulunsa bile koruyucu ailesini tercih eder. Sıklıkla daha en başta çocuğa evlatlık olduğu anlatılır onu çok sevecekleri vurgusu yapılır.

-
- Sonuç olarak; çocuk edebiyatı metinlerinde aile yapısının değerler ekseninde çocuğun gelişimine katkı sağlayacak şekilde kurgulanması önemlidir. Bu bağlamda olumlu örnekler olmakla birlikte özellikle son dönem metinlerinde aile içi değişimler anlatılırken olumsuz örnekler de karşımıza çıkmaktadır.
  - Özellikle boşanma konusunda yazılan kitapların çocukların psikolojisini etkileyecek olumsuz örnek ve yönlendirmelerle kurgulanması, ölüm içeriğine sahip kitapların büyük bir oranda dini-kültürel yönden farklılıklar ve eksiklikler içermesi, değişen hayat şartlarının çocuklarda travmalara yol açacağı vurgusu, yeniden evlenme-evlat edinme konulu kitapların toplumsal cinsiyet yönünden sorunlar içermesi ciddi problemlerdir.

► Kaynakça

- Güzelyurt, T.-Ö. Özkan. «Ailede Yaşanan Değişimler: Çocuk Kitaplarına Yönelik Bir İnceleme». Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi – ÇEDED. 2018.
- Namazcı, M. (2020). «Türk Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Üç Kuşakta Değişen Aile». Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. YL Tezi. İstanbul.